

Halk Takvimlerinin Hiç Solmayan Yaprakları

Araştırma: Engin Doğru

Tarihten bize miras kalan kadim takvim geleneğimiz halen yaşamaktadır. Bizler için yıl Ocak ayında başlayıp Aralık ayında biterken, hayatlarını geçmiş hissederek yaşayan büyüklerimiz, yılı özelliklerine göre taksim ederek değişmeyen ve şaşmayan bir takvim oluşturmuşlardır. Havanın nasıl olacağını önceden tahmin eden, soğuktan, sıcaktan nasıl korunulacağını ve fidanı ne zaman dikeceğini, buğdayı ne zaman ekeceğini gökyüzüne bakarak tayin ederlerdi. Güneşin tüm dünyayı aydınlatıp ısıtmaya başladığı Nisan ayının ilk günlerinde, bir anda dondurucu soğuklar gelince insanlar şaşırdı. Eskiler şaşırmazdı. Zira onlar “ Korkma Mart’ın kışından, kork Abril’in beşinden. Yolcuyu yoldan eder, Öküzü ayırır eşinden.” Dediği öküz soğuklarının başlayacağını bilirdi. Hayatlarını tecrübeyle yoğurmuş eski insanların, biraz sarksa da şaşmayan takvimleri vardı. Meteorolojiyi şaşırtabilen hava tahminleri, işe koyulacak veya eve kapanılacak vakti belirleyen zaman dilimleri, asırlarca güneşi, ayı, yıldızları, ağaçları, hayvanları, bitkileri izleyerek ve okuyarak oluşmuş bir zaman birikimiydi.

Miladi takvimle 13 gün farklı Rumi takvimin çeşitli günlerine göre şekil alan halk takvimi, uzun yılların tecrübesiyle ortaya çıkmış takvimdir.

Halk takviminde yıl Kasım (kış) ve Hızır (Yaz) günleri diye ikiye ayrılır. Kasım 179, Hızır ise 186 gün sürer.

Bugünkü takvimle yedi Kasımda başlayan Ruz-ı Kasım’ın ilk günleri “Pastırma Yazıdır”. Yazı hatırlatan bu devre, bir hafta kadar sürer. Yaprakların dökülüşünün sonu, kışın habercisidir. Kışın gelişini eski takvimler “Şiddet-i Serma” diye beyan ederlerdi. Kavak yaprakları dipten doruğa kurumaya başladıysa, soğukların şiddetli olacağına, ayva erken olmuşsa kışın erken geleceğine yorumlanırdı. Edebiyatımızda “Şeb-i Yelda” en uzun gece ismiyle yer bulmuş 21 Aralık günü ise gün dönümüdür. Bu gece “Erbain’in” de başıdır. Kışın en soğuk günlerini teşkil eden bu 40 gün, 31 Ocak’a kadar sürer. Zorluğundan ve sonunda baharın gelmesinden dolayı tasavvuf literatürüne girmiş olan erbain, dervişin kırk günlük uzletini belirtmek için de kullanılmıştır. Bu soğuk günler, zemheri diye de anıldığı gibi, kışın ince elbise giyene, “Zemheri Zürefası” denirdi. Erbainin ardından gelen, soğukların hafiflediği 50 güne “Hamsin” denirdi.

Böylece “kış doksanı” tamamlanır. On gün de geçince halk arasında “Vardık yüze, çıktık düze” derlerdi.

Şubatın 19’unda bir hafta arayla havaya, suya, toprağa cemre düşüp bunları ısıttığına inanılır. Cemreler; 1.Cemre: Gücük ayının 7.gününde (19 şubat) cemre havaya düşer. Havalar ısınmaya başlar. 2.Cemre: Gücük ayının 14. gününde (26 şubat) cemre suya düşer. Sular ısınmaya başlar. 3.Cemre: Gücük ayının 21. gününde (miladi 6 Mart) cemre toprağa düşer. Toprak ısınmaya başlar. Mart fırtınalar ayıdır “Kocakarı Soğukları” 11 Mart’ta başlar 8 gün sürer. Ad kavminin helak olduğu soğuklardır. Kasım’ın 115’inde kurbağalar bağırır,120’sinde ağaçlara su yürür, üzümler budanır. Kasımın 135’i Nevruz’dur (Yeni gün) 140’ında haşarat hareketlenir. Çaylaklar gelir. Mart’ın 20’sine doğru kırlangıç fırtınası eser. Kasım’ın bitimine 10 gün kala, 5 Nisan’da “Öküz Soğukları “ başlar.

“Hıdırellez”(5 Mayıs), halk takvimindeki Kasım günlerinin sonu, Hızır günlerinin başıdır. Kışın bittiğini ve yazın başladığını haber veren en önemli ay Mayıs ayıdır. Mayıs ayının 5. ve 6. günlerine rastlayan Ruz-ı Hızır’ın “bahar bayramı” olarak kutlanması, bu aya özel bir önem kazandırmaktadır. Artık bahar gelmiştir. İlkbaharın sonu ile yaz başında 40 gün kırkikindiler yağar. Sıcaklık farkının en çok olduğu ikindilerde yağdığı için bu ismi alan kısa ama coşkulu yağmurdan sonra ,hava mis gibi toprak kokar.

“Hızır”’ın 48. Günü “ Ruz-ı Yelda” diye isimlendirilen 21 Haziran en uzun gündür ve gün dönümüdür. Hızır’ın 141’inde (21 Eylül) gece ile gündüz eşittir. “ Yaz Doksanı “ (5 Ağustos) diğer adıyla “ Eyyam-ı Bahur), yazın ortasıdır ve en sıcak günlerdir.

Güneyden esen rüzgârlara Kible adı verilir. Kuzeyden esenlere ise Karayel adı verilir. Rüzgar kuzeyden esiyor yerine “Denizden esiyor” sözü de yaygın olarak kullanılır. Kibleden esen rüzgârlar sıcak, denizden esenler soğuktur.

Halk takviminde aylar; Ocak : Zemheri, Şubat :Gücük, Mart : Tohum, Nisan : Abril, Çift Ayı Mayıs : Ayların Gelini, Haziran : Kiraz, Gündönümü, Temmuz : Orak, Ağustos : Harman, Kasım : Koç , Aralık : Karakış

Unuttuğumuz geleneklerimizden biri olan halk takvimi yaşanarak oluşturulmuş, aynı zamanda meteoroloji dahil göğü ve yeri inceleyen bilim dallarının da devraldığı en görkemli miras olarak bizlere ulaşmıştır. Tabiatın kopuk yaşayan bizler şehrin ışıklarından yıldızları göremez olduk. Ağaçların, çiçeklerin adını bilmez olduk, yani topraktan uzaklaştık. Doğayı korumalı ve ona karışmalı hayatı hissederek yaşamaya çalışmalıyız.